

5. Програма III Міжнародних й XV Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ідеї, пошуки, перспективи», 25–26 вересня 2008 р., Кіровоград, Павлиш, Київ / МОН України, АПН України, Укр. асоц. ім. Василя Сухомлинського [та ін.]. Київ, 2008. 32 с.

6. Програма Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох» та 5-х Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський і сучасність», Кіровоград, Олександрія, Павлиш, [29 вересня – 2 жовтня] 1998 р. / М-во освіти України, АПН України, Укр. асоц. ім. Василя Сухомлинського [та ін.]. Кіровоград : Кіровогр. райдрук., 1998. 15 с.

7. Програма X Міжнародної науково-практичної конференції та XXV Всеукраїнських педагогічних читань «Творча спадщина Василя Сухомлинського у вітчизняному і міжнародному вимірах», 4–5 жовтня 2018 р., Кропивницький, Павлиш / МОН України, НАПН України, Всеукр. асоц. Василя Сухомлинського [та ін.]. Кропивницький, 2018. 36 с.

Ганна Тимошко

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Професія викладача закладу вищої освіти – одна з найбільш творчих і складних професій, в яких поєднано науку і мистецтво передавати знання і досвід прийдешнім поколінням. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера і постановника (створення замислу і його реалізація), актора (в педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), педагога, психолога та науковця.

Орієнтиром для особистісного і професійного розвитку педагогів ЗВО є позитивний імідж і його утвердження у професійній діяльності викладача вищої школи: наставника, консультанта, супервізора, коуча, тьютора.

Термін «імідж» уперше з'явився в 1806 р. у словнику Ноя Вебстера. *Імідж* (англ. image, від лат. imago, imitari – «імітувати») – штучна імітація або подання зовнішньої форми будь-якого об'єкта, особливо особи. В англійському тлумачному словнику Longman «image – the opinion people have of a person, or the way the person seems to the public», що в перекладі означає думку інших людей про особу, якою вона є, або якою її бачать інші люди. Це поняття пов'язане не лише із зовнішнім виглядом, але й із внутрішнім змістом людини, її психологічним типом.

Імідж – це надзвичайно яскравий емоційно забарвлений образ чогось або когось, який склався в масовій свідомості і має характер стереотипу, йому характерні значні регуляторні властивості (Л. Браун). Іміджевий викладач ЗВО може вміти працювати з документами, грамотно говорити і писати статті, монографії, рекомендації, вимагати, контролювати, але він не в змозі стати рушійною силою впровадження якоїсь ідеї, якщо її складові не принагідні йому самому, якщо нею «не хворіють» його розум, серце, душа педагога. Саме викладач визначає, так би мовити, візитівку закладу освіти, морально-психологічний клімат у ЗВО та способи і форми залучення студентів до якісної освітньої діяльності. А це можливо лише за

умови, коли сам викладач є професіоналом і вмілим організатором. Крім того, викладач це насамперед непересічна особистість.

Діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості і духовної культури українського суспільства. Професійна педагогічна діяльність викладача може розглядатися як цілісна динамічна система. Сучасні дослідники виділяють структурні складники і функціональні компоненти моделі педагогічної діяльності. Ця модель містить п'ять основних структурних елементів: суб'єкт педагогічного впливу, об'єкт педагогічного впливу, предмет їх спільної діяльності, цілі навчання, засоби педагогічної комунікації.

Характеристика викладацької діяльності відображає зв'язок із суспільним розподілом праці в системі Людина – Людина. Професійна діяльність викладача має свою специфіку, яка полягає, головним чином, у наступному:

- у сукупності певних фізичних та інтелектуальних сил і здібностей педагога, завдяки яким він успішно здійснює доцільну діяльність щодо виховання і навчання студента. Серед них важливими є організаторські здібності;

- у своєрідності об'єкта педагогічної праці, який одночасно стає суб'єктом цієї діяльності. Активність студентів як суб'єктів педагогічної праці багато в чому визначається рівнем їх організаційних знань та вмінь.

Таким чином, праця викладача ЗВО - це висококваліфікована розумова праця щодо підготовки професійних кадрів - спеціалістів високої кваліфікації з усіх галузей народного господарства, інтелектуальної еліти суспільства, української інтелігенції. В ній органічно поєднані знання та ерудиція вченого і мистецтво педагога, висока культура та інтелектуальна, моральна зрілість, усвідомлення обов'язку і почуття відповідальності.

Викладач закладу вищої освіти виконує ряд функцій:

- організаторську (керівник, провідник у лабіринті знань, умінь, навичок);
- інформаційну (носії інноваційної інформації);
- трансформаційну (перетворення суспільно значущого змісту знань в акт індивідуального пізнання);
- орієнтовно-регулятивну (структура знань педагога визначає структуру знань студента);
- культурно-просвітницьку;
- мобілізуючу (переведення об'єкта виховання у суб'єкт, самовиховання, саморуку, самоутвердження та конкурентноспроможності у мінливому сучасному соціумі).

Викладачеві вищої школи притаманна :

- *висока професійна компетентність* – глибокі знання й широка ерудиція в науково-предметній галузі, нестандартне мислення, креативність, володіння інноваційною тактикою і стратегією, методами вирішення творчих завдань;

- *педагогічна компетентність* – ґрунтовні знання педагогіки і психології, зокрема андрагогіки, медико-біологічних аспектів інтелектуальної діяльності, володіння сучасними формами, методами, цифровими технологіями навчання;

- *соціально-економічна компетентність* – знання глобальних процесів розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, а також основ соціології, економіки, менеджменту і права;

- *комунікативна компетентність* — культура усної та писемної форм літературної мови, володіння іноземними мовами, сучасними інформаційними технологіями, ефективними методами і прийомами міжособистісного спілкування.

До цього слід додати і високий рівень загальної культури — сформований науковий світогляд, стійка система національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

Професійна діяльність викладача закладу вищої освіти - це особливий різновид творчої інтелектуальної праці. Творчість викладача полягає, насамперед, у доборі методів і розробці технологій реалізації мети і завдань, поставлених державою перед вищою школою: забезпечення ефективності освітнього процесу; озброєння майбутніх спеціалістів фундаментальними знаннями; привчання студентів до самостійного отримання максимальної інформації за короткий час і розвитку творчого мислення; озброєння уміннями наукового дослідження; виховання досвідченої і культурної людини.

Професійна усталеність викладача - синтез властивостей і якостей його особистості, що дає можливість протягом тривалого часу впевнено, самостійно, без емоційного напруження в різних, часом не передбачуваних умовах, з мінімальними помилками здійснювати професійну діяльність.

Складниками професійної усталеності сучасного викладача ЗВО є:

Мотиваційний компонент: наявність мотивації на досягнення успіху; упевненість в собі як викладачеві; задоволення діяльністю. Такі люди завжди активні, ініціативні, виявляють наполегливість у досягненні поставленої мети, не бояться перешкод, мають потребу в ефективності своїх дій, готові брати на себе відповідальність, мають адекватну самооцінку.

Емоційний компонент: відсутність емоційного напруження, страху перед аудиторією; вміння регулювати свої емоційні стани (вміння володіти собою, своїм голосом, мімікою, жестами); наявність вольових якостей (праця в умовах тривалого напруження - характерна особливість педагогічної діяльності). Головний ворог викладача - невпевненість, яка заважає створювати ситуацію успіху в аудиторії здобувачів освіти.

Особистісний компонент: методологічна рефлексія; харизма викладача, швидкість реакції на поведінку аудиторії й окремих студентів; увага і повага до студентської молоді; нормальна втомлюваність; задоволення від спілкування зі здобувачами освіти.

Професійно-педагогічний компонент: уміння приймати педагогічно доцільне рішення у нестандартних ситуаціях; знання та вміння викладача (професійні, психолого-педагогічні, загальні); стійка потреба у самоосвіті, самопізнанні, саморозвитку.

Студенти, шкільний період навчання яких проходив в умовах часткової демократизації соціального укладу життя, гуманізації суспільних відносин, гостро відчувають необхідність радикальних змін у форматі "викладач — студент", не бажають терпіти зневажливе ставлення до себе. Вони цінують не тільки знання педагога, а й хочуть бачити в ньому душевну, розуміючу, справедливу, чесну, високоморальну й порядну людину. Нинішній викладач вищої школи має бути тонким психологом, глибоко емпатійною особистістю.

Серед найважливіших якостей викладача, які сприяють успішному виконанню професійних обов'язків, належить педагогічна комунікативність.

Педагогічне спілкування – це сукупність методів і засобів, застосування яких забезпечує досягнення мети навчання та виховання і визначає характер взаємодії між двома головними суб'єктами педагогічного процесу.

До техніки конструктивного спілкування сучасних викладачів ЗВО зі здобувачами освіти відносимо наступні поради:

- Намагайтесь говорити мовою, зрозумілою всім партнерам по спілкуванню (в залежності від кола учасників освітнього процесу).
- Виявляйте повагу до співрозмовника, за потреби підкреслюйте його значимість.
- Виявляйте ширий інтерес до проблем студентів, давайте можливість висловитись до кінця, поважайте його думку, дайте можливість довести свою позицію, перш ніж сформулювати власну точку зору.
- Вмійте слухати та слідкувати за викладом думок.
- Не демонструйте відкрито свою перевагу, не нав'язуйте свою думку.
- Негативно оцінюючи вчинки, результати роботи, ніколи не переходьте на індивідуальність.

Керувати сучасним освітнім процесом у ЗВО і забезпечити його ефективність може лише педагог з неординарними рисами, який має не лише ґрунтовні професійні знання, а ще й виняткові особисті якості: вимогливість до себе і до своєї праці; сформовані цінності та позитивну соціальну орієнтацію на особистість як найвищу цінність суспільства; сформовану позитивну «я-концепцію», впевненість у собі; здатність до творчої діяльності, ризику, вміння управляти собою; здатність до самопізнання та прагнення до саморозвитку; вміння впливати на студентів через переконання, розкриття перспективи особистісного та професійного зростання; ініціативність та внутрішню свободу, прагнення до досягнення кінцевого результату; відкритість до наукового, культурного, інформаційного середовища; сприйняття й трансформація соціально-педагогічної та інших видів інформації у діяльність ЗВО; здатність доходити консенсусу; вміння виявляти, ставити та розв'язувати нагальні проблеми студентського життя та визначати перспективи розвитку; здатність адаптуватися в життєвих умовах, що швидко змінюються; спроможність формувати колектив однодумців.

Сучасний викладач повинен бути лідером, зацікавленим у результатах педагогічної праці, педагогом нової генерації, готовим виконувати не тільки класичні функції, але й модернізовані, бути менеджером в освіті, чітко визначати генеральну мету розвитку свого закладу, прогнозуючи його тактичні завдання, проміжні і кінцеві результати.

Аналіз сучасних підходів до викладання в ЗВО свідчить, що зміни на краще неможливі без застосування інтерактивних технологій, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільного обміну думками, забезпеченні зростання творчої та інноваційної діяльності іміджевих педагогів.

Основні форми інтерактивних технологій:

- а) співпраця - спільна діяльність з метою досягнення цілей;
- б) робота в команді з метою ефективного розв'язання завдань;
- в) самоврядування;
- г) обмін ролями.

Інтерактивна співпраця (англійською – interactive learning) – процес, який ґрунтується на взаємодії. Отже, основою інтерактивної співпраці є взаємодія, діалог.

Взаємодія - це категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозалежність, зміну стану та взаємоперехід тощо. Інтерактивні методи допомагають викладачеві бути сучасним, ініціативним, брати відповідальність на себе в екстремальних ситуаціях, тобто застосування інтерактивних методів навчання відбувається за постійної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, за умов їхньої рівноправності. Застосування таких методів сприяє формуванню цінностей, умінь та навичок, створенню атмосфери співпраці, дає змогу підвищити якісний рівень освітнього процесу в ЗВО засобами впливу позитивного іміджу педагога на формування іміджу освітньої інституції.

Таким чином, імідж являє собою своєрідну, закріплену в образах, символах і нормах, програму соціальної поведінки людини. Класичний педагогічний імідж або образ педагога як взірця для наслідування здобувачами освіти формується поступово, охоплюючи як внутрішні, так і зовнішні якості особистості, що потребують цілеспрямованого формування, розвитку і вдосконалення!

Список використаних джерел

1. Вощевська О. Формування іміджу викладача вищої школи. *Молодий вчений*. 2016. № 12(39). С. 404–408. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/98.pdf>
2. Галицька Е., Донкоглова Н. Природа конфліктів у вищих навчальних закладах. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2010. № 107. С. 3–6. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3769>.
3. Євтушенко Г., Бабошко А., Бушля Д. Імідж сучасного педагога: сутність та особливості формування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 630–634. URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/132.pdf>
4. Козлова О. Соціально-психологічні чинники професійного іміджу викладача ВНЗ. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2013. № 6(9). С. 191–200. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v6/i9/20.pdf>
5. Коркішко А. Формування професійного іміджу педагогічних кадрів (за матеріалами семінару «Імідж сучасного педагога»). У *Vzdelávanie a spoločnosť II: medzinárodný nekonferenčný zborník*. 2017. С. 531–538. *Prešovská univerzita*. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Korkishko.pdf>
6. Романовська О. Поняття і структура іміджу викладача вищої школи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 2. С. 135–146. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/22616>.

Олена Третяк, Олена Новікова

САМОСТІЙНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У концепції «Нової української школи» передбачено розширення освітнього простору, що вимагає від зростаючого покоління вміння самостійно та ефективно